

V KONTEXTE

OBLASŤ

Pospolitosť a spoločnosť

DÔLEŽITÉ DÁTUMY

1651 Anglický filozof Thomas Hobbes v diele *Leviatan* opisuje vzťah medzi ľudskou povahou a štruktúrou spoločnosti.

1848 Karl Marx a Friedrich Engels v *Manifeste komunistickej strany* vysvetľujú, ako kapitalizmus vplýva na spoločnosť.

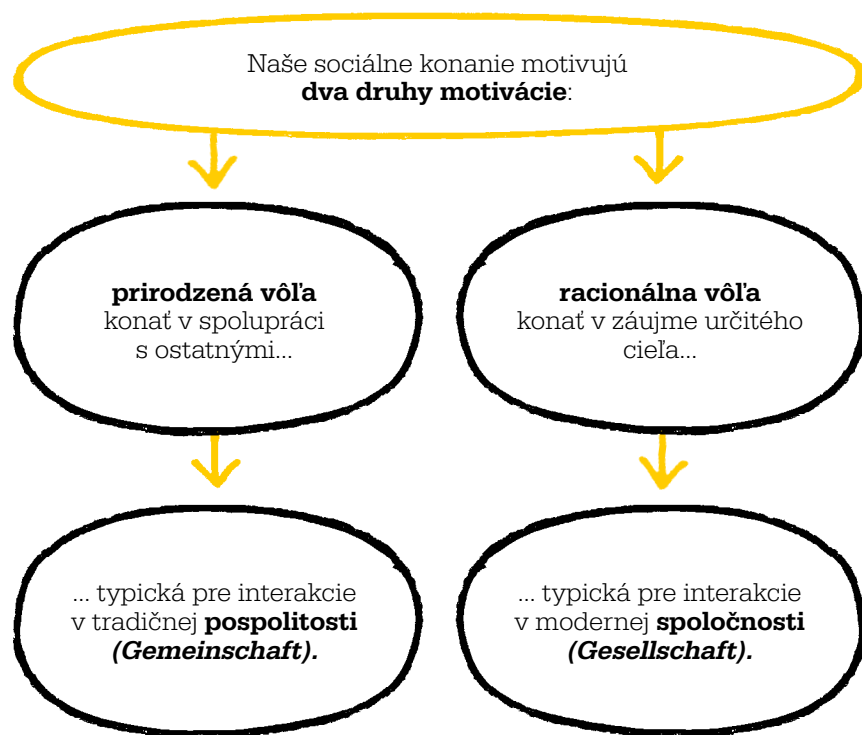
1893 Sociológ Émile Durkheim v diele *Spoločenská delba práce* opisuje predstavu spoločenského poriadku udržiavaného organickou a mechanickou solidaritou.

1904 – 1905 Max Weber vydáva dielo *Protestantská etika a duch kapitalizmu*.

2000 Zygmunt Bauman predstavuje myšlienku „tekutej modernity“ v čoraz globalizovanejšej spoločnosti.

GEMEINSCHAFT A GESELLSCHAFT

FERDINAND TÖNNIES (1855 – 1936)

Ku koncu 19. storočia sa začalo viacero mysliteľov zaoberať sociálnymi dôsledkami modernity a najmä rozmachom kapitalistickej industriálnej spoločnosti. Patrili medzi nich aj Émile Durkheim, Max Weber a Ferdinand Tönnies, ktorí sú vo

všeobecnosti považovaní za zakladateľov sociológie. Tönnies k vzniku nového odboru najviac prispel analýzou protikladných typov sociálnych zoskupení vo významnom diele *Gemeinschaft und Gesellschaft (Pospolitosť a spoločnosť)* vydanom v roku 1887. V tom-

Pozri: Adam Ferguson 21 ■ Émile Durkheim 34 – 37 ■ Max Weber 38 – 45 ■ Amitai Etzioni 112 – 119 ■ Zygmunt Bauman 136 – 143 ■ Karl Marx 254 – 259 ■ Bryan Wilson 278 – 279 ■ Michel Maffesoli 291

to životnom diele vysvetľuje svoj pohľad na rozdiely medzi tradičnými vidieckymi spoločenstvami a modernou industrializovanou spoločnosťou. Tradičné spoločenstvá podľa neho charakterizuje *Gemeinschaft*, teda pospolitosť postavená na rodinných väzbách a sociálnych skupinách, ako je napríklad cirkev. Menšie spoločenstvá zvyčajne mávajú spoločné ciele a presvedčenia a interakcie v rámci nich sa zakladajú na dôvere a spolupráci.

Triumf „vôle“

Vo veľkých spoločnostiach, akými sú napríklad moderné mestá, narúša tradičné väzby delba práce a mobilita pracovnej sily. Namiesto pospolitosti ich charakterizuje *Gesellschaft*, teda spoločnosť. Vzťahy sú v nich neosobné, povrchné a zakladajú sa skôr na vlastnom záujme jednotlivca než na vzájomnej pomoci.

Gemeinschaft a *Gesellschaft* sú vo väčšej či menšej miere prítomné v každom sociálnom zoskupení, no étos kapitalizmu a konkurencie

„
Pospolitosť vznikla
vo svojej podstate skôr než
jej subjekt alebo členovia.
Ferdinand Tönnies

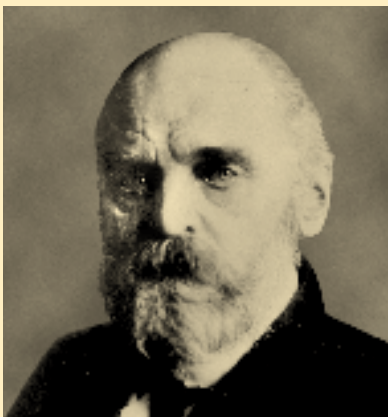
viedol podľa Tönniesia k tomu, že v industriálnej spoločnosti, v ktorej žil, prevládalo obyčajné zoskupenie.

Základ Tönniesovej teórie predstavovalo jeho chápanie „vôle“, ktorá motivuje ľudské konanie. Rozlišoval medzi „prirodzenou vôľou“ nazývanou *Wesenwille* a „racionálnou vôľou“ nazývanou *Kürwille*. *Wesenwille* je inštinktívna vôľa urobiť niečo pre činnosť samu, prípadne zo zvyku alebo z morálnej povinnosti. Je to motivácia tvoriaca základ spoločenské-

ho poriadku *Gemeinschaft*, vôľa robiť veci v záujme pospolitosti. *Kürwille* nás na druhej strane motivuje konať čisto racionálne v záujme dosahovania určitých cieľov, je to typ vôle, na základe ktorej sa prijímajú rozhodnutia vo veľkých organizáciách, a predovšetkým v podnikoch. *Kürwille* charakterizuje *Gesellschaft* kapitalistickej mestskej spoločnosti.

Tönnies sa v politike prikláňal k ľavici, ale napriek tomu bol v podstate vnímaný ako konzervatívec lamentujúci nad tým, že modernita vedie k zániku pospolitosti, namiesto toho, aby obhajoval sociálnu zmenu. U kolegov sociológov síce získal rešpekt, ale jeho myšlienky mali mnoho rokov len malý vplyv. Tönniesova teória a práca v oblasti metodológie však pripravila pôdu pre sociológiu 20. storočia. Kým Weber ďalej rozvíjal jeho poňatie vôle a motivácie sociálneho konania, Durkheimova teória mechanickej a organickej solidarity odrážala kontrast medzi pospolitosťou a spoločnosťou. ■

Ferdinand Tönnies

Ferdinand Tönnies sa narodil v Severnom Frízsku (dnes okres Nordfriesland v nemeckej spolkovej krajine Šlezvicko-Holštajnsko). Po štúdiu na univerzitách v Štrasburgu, Jene, Bonne a Lipsku mu bol v roku 1877 v Tübingene udeľený doktorát.

Počas postdoktorandského štúdia v Berlíne a Londýne sa jeho záujem presunul od filozofie k politickým a sociálnym otázkam. V roku 1881 začal prednášať na univerzite v Kiele a vďaka dedičstvu sa mohol plne sústreďiť na svoje dielo. Bol spoluzakladateľom Nemeckej sociologickej

spoločnosti. Pre jeho otvorené politické názory mu v Kiele ponúkli miesto profesora až v roku 1913. Keďže sympatizoval so sociálnymi demokratmi a verejne odsudzoval nacizmus, v roku 1931 ho z univerzity prepustili a o tri roky nato zomrel vo veku 80 rokov.

Z diela

1887 *Gemeinschaft und Gesellschaft (Pospolitosť a spoločnosť)*
1926 *Pokrok a sociálny vývoj*
1931 *Úvod do sociológie*

TAK AKO ĽUDSKÉ TELO AJ SPOLOČNOSŤ MÁ VZÁJOMNE PREPOJENÉ ORGÁNY, POTREBY A FUNKCIE

ÉMILE DURKHEIM (1858 – 1917)

V KONTEXTE

OBLASŤ

Funkcionalizmus

DÔLEŽITÉ DÁTUMY

1830 – 1842 Auguste Comte v *Kurze pozitívnej filozofie* obhajuje vedecký prístup k štúdiu spoločnosti.

1874 – 1877 Herbert Spencer v prvom zväzku *Princípov sociológie* tvrdí, že spoločnosť je vyvíjajúci sa „sociálny organizmus“.

1937 Talcott Parsons v *Štruktúre sociálneho konania* vo svojej teórii konania oživuje funkcionalistický prístup.

1949 Robert K. Merton v diele *Sociálna teória a sociálna štruktúra* rozvíja Durkheimovo poňatie anómie a skúma sociálnu dysfunkciu.

1976 Anthony Giddens ponúka v diele *Nové pravidlá sociologickej metódy* alternatívu k štruktúrnemu funkcionalizmu.

V druhej polovici 19. storočia začala byť sociológia postupne prijímaná ako samostatná vedná disciplína, teda ako sociálna veda oddelená od filozofie. Intelektuálna atmosféra doby si však vyžadovala, aby najprv získala vedeckú hodnovernosť a až potom sa z nej mohol stať uznávaný študijný odbor.

Émile Durkheim ako jeden z vyštudovaných filozofov zlákaný novou oblasťou poznania zastával názor, že sociológia by nemala byť veľkolepou teóriou, ale skôr metódou, ktorá by sa dala rozlične aplikovať na chápanie vývoja modernej spoločnosti. Hoci v súčasnosti je popri Karlovi Marxovi a Maxovi

Pozri: Auguste Comte 22 – 25 ■ Karl Marx 28 – 31 ■ Max Weber 38 – 45 ■ Jeffrey Alexander 204 – 209 ■ Robert K. Merton 262 – 263 ■ Herbert Spencer 334

Ludstvo sa vyvinulo od združovania v malých **homogénnych spoločenstvách** po utváranie veľkých **zložitých spoločností**.

V tradičnej spoločnosti vytváralo náboženstvo s kultúrou **kolektívne vedomie** zabezpečujúce **solidaritu**.

V modernej spoločnosti vedie **delba práce** k väčšej **špecializácii** a zameriavaniu sa skôr na **jednotlivca** než na **kolektív**...

... a **solidaritu** v nej zabezpečuje **vzájomná závislosť** jednotlivcov so **špecializovanými funkciami**.

Tak ako ľudské telo aj spoločnosť má vzájomne prepojené orgány, potreby a funkcie.

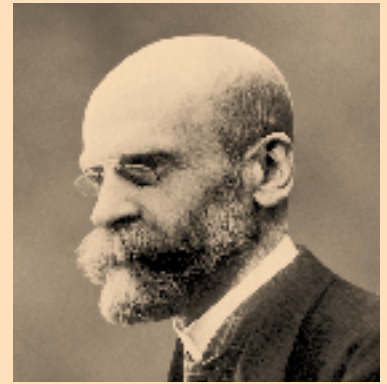
Weberovi považovaný za jedného z hlavných zakladateľov sociológie, nebol prvým učencom, ktorý sa pokúsil presadiť sociológiu ako vedu, a jeho teórie boli nepochybne ovplyvnené predchádzajúcimi dielami iných mysliteľov.

Tvorba vedeckého modelu

Základy sociológie položil Auguste Comte svojou teóriou, že štúdium ľudskej spoločnosti predstavuje vrchol hierarchie prírodných vied. A keďže spoločnosť je zoskupením ľudských jedincov, prevládol názor, že zo všetkých prírodných vied by mala byť pre spoločenské vedy najbližším modelom biológia. Niektorí však nesúhlasili: Marx napríklad

pri formulovaní svojich sociologických teórií radšej vychádzal z nového vedného odboru ekonómie. No keď Charles Darwin sformuloval teóriu o pôvode druhov, došlo vo svete k radikálnemu prehodnoteniu mnohých bežne uznávaných názorov. Británii prinieslo Darwinovo dielo model organickej evolúcie, ktorá sa dala aplikovať v mnohých iných odboroch.

Darwinova teória inšpirovala okrem iných aj filozofa a biológa Herberta Spencera, ktorý prirovnával vývoj modernej spoločnosti k vyvíjajúcemu sa organizmu s rôznymi orgánmi plniacimi rôzne funkcie. Spencer svojím dielom presadil myšlienku „organického“

Émile Durkheim

Émile Durkheim sa narodil vo východofrancúzskom meste Épinal. V rozpore s rodinnou tradíciou odišiel z rabínskej školy, aby si vybudoval svetskú kariéru. Študoval na École normale supérieure v Paríži, kde v roku 1882 dokončil štúdium filozofie, no už v tom období sa po prečítaní diel Augusta Comta a Herberta Spencera zaujímal o vedu o spoločnosti.

Kvôli štúdiu sociológie sa presťahoval do Nemecka. V roku 1887 sa vrátil do Francúzska. Na univerzite v Bordeaux vyučoval prvé kurzy sociológie v krajine a neskôr založil prvý francúzsky sociologický časopis. V roku 1902 získal miesto na Sorbonne, kde vyučoval do konca svojho života, a v roku 1906 sa stal profesorom. Počas prvej svetovej vojny sa v dôsledku vzostupu pravicovej nacionalistickej politiky cítil čoraz väčšmi marginalizovaný, a keď v roku 1916 padol vo vojne jeho syn André, zhoršilo sa mu zdravie a o rok nato zomrel na mozgovú príhodu.

Z diela

1893 *Spoločenská delba práce*
1895 *Pravidlá sociologickej metódy*
1897 *Samovražda*